कक्षा नौँमा नेपाली कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन

अमृता गुरुङ

एम.एड. दोस्रो वर्ष

परीक्षा रोल नं. : २१४०००२/०७१

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-२१४-४४१-२००७

शैक्षिकवर्ष : २०६७/०६८

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

कोसीहरैँचा, मोरङ

२०७२/२०१६

कक्षानौँ मा नेपालीकथा शिक्षण गर्दा अपनाइएकाशिक्षण विधिहरूको अध्ययनअमृता गुरुङ२०७२/२०१६

प्रतिबद्धता

त्रिभुवनविश्वविद्यालयशिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपालीभाषाशिक्षाविभाग स्नातकोत्तर तहद्वितीयवर्षको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनकालागि प्रस्तुत'कक्षानौं मा नेपालीकथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन'शीर्षकको शोधपत्रप्रतिवेदनअर्को प्रयोजनकालागिकहीँकतै पेसनगरेको र अनुसन्धानकार्य अत्यन्तमौलिक रहेको प्रतिबद्धताव्यक्तगर्दछु ।

....

अमृता गुरुङ

एम.एड. दोस्रो वर्ष

नेपालीभाषा शिक्षण विभाग

मिति : २०७२/११/०५

शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवनविश्वविद्यालयशिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत भाषाशिक्षाविभाग स्नातकोत्तर तहद्वितीयवर्षको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनकालागि प्रस्तुत 'कक्षानौं मा नेपालीकथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययन'शीर्षकको शोधपत्र अमृता गुरुङले मेरो निर्देशनको मातहतमा रहीमिहिनेतका साथसिर्जनात्मकतथानितान्तमौलिक रूपमातयार पार्नुभएकाले यस शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु। अतः यस शोधकार्य मूल्याङ्कनकालागि नेपालीभाषा शिक्षण विभागसमक्षसिफारिस गर्दछु।

....

शिक्षण सहायकदीपकगौतम

शोधनिर्देशक

सुकुनाबहुमुखीक्याम्पस

नेपालीशिक्षाविभाग

कोसीहरैचा, मोरङ

मिति : २०७२/११/०६

शोधसार

मोरङको बयरवनगा.वि.स. माअवस्थितविद्यालयहरूले कक्षा-नौंमा नेपालीकथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययनशीर्षकमा प्रस्तुतशोधपत्र, त्रि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय स्नातकोत्तर तह, नेपालीभाषा शिक्षण विभागअन्तर्गत, एम.एड. दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशकाप्रयोजनकालागितयार पारिएको हो । यस शोधपत्रमानिम्नलिखित समस्याहरू उठाइएका छन् :

- कक्षा -नौंमा १०० पूर्णाङ्क अनिवार्य नेपालीविषयमाकथा शिक्षण गर्दा के-कस्ता शिक्षण विधिहरू अपनाइएका छन् ?
- कक्षा -नौं माअध्यापनरत विद्यार्थीकालागिकथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरू समस्यामूलक छन् वा छैनन्, साथै कक्षानौं माकथा शिक्षण गर्दा शिक्षकले कक्षाकोठामा प्रयोग गरेका शिक्षण विधिहरू के कतिलाभदायक र उद्देश्यमुखीबन्न सफल छन् ?

उल्लेखित समस्याहरूमा केन्द्रितहुँदै अनुसन्धानकार्य सम्पन्नगरिएको छ । यस अनुसन्धाननिम्नलिखित उद्देश्यहरूमा केन्द्रित रहेको छ ।

- कथा शिक्षणका क्रममाशिक्षकहरूद्वारा अवलम्बनगरिएका शिक्षण विधिहरूको पहिचानगर्न,
- सम्बन्धितविद्यालयहरूमाकक्षा ९ मा नेपालीकथा शिक्षण गर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरूको अध्ययनगर्न,
- शिक्षणका क्रममा देखिएका समस्याहरू पत्तालगाई ती देखिएका समस्याहरू समाधानकानिम्तिथप सल्लाहतथा सुझावहरू प्रदानगर्न,

कुनै पनिशोधकार्य निश्चित उद्देश्यप्राप्तिकालागिगरिएको भएकाले पनि यसै अध्ययनकार्यलाई निम्न क्षेत्र र सीमाभित्र रहेर पूरा गरिएको छ :

- यस शोधकार्यले मोरङ बयरवनमाअवस्थितविद्यालयहरूमाकक्षा-नौं को कथा शिक्षण गर्दा शिक्षकहरूले अपनाउँदै आइरहेका शिक्षण विधिहरूमा सीमित रहीअध्ययन गरेको छ ।

- यो अध्ययनबयरवनगा.वि.स. माअवस्थित ५ वटा सरकारी र ५ वटा संस्थागत गरी जम्मा १० वटा विद्यालयहरूमाअध्यापनरत शिक्षकहरूको शिक्षकप्रश्नावलीफाराम रकक्षाअवलोकनप्रक्रियामा सीमित रहीअध्ययनगरिएको छ ।

प्रस्तुतशोधकार्यमाआवश्यकतथ्याङ्क सङ्कलनगर्न भने शोधकर्ता स्वयम् सम्बन्धितविद्यालयहरूमागई नेपालीविषयकअध्यापनरत शिक्षकहरूलाई प्रश्नावलीफाराम र प्रत्यक्षकक्षाअवलोकनप्रक्रियाद्वारा गरिएको छ । प्रस्तुतशोधकार्य सरकारी र संस्थागतविद्यालयहरूकाशिक्षकहरूले अपनाइएका शिक्षण विधिको अध्ययनगर्ने उद्देश्यले तयार पारिएको हो । जसलाई पाँचअध्यायमानिम्नानुसारको विषयवस्तुको प्रयोग गरी तयार गरिएको छ ।

परिच्छेद एकमाअध्ययनको पृष्ठभूमि, समस्याकथन, अध्ययनका उद्देश्यहरू, अनुसन्धानात्मकप्रश्नहरू, अध्ययनको महत्त्व, अध्ययनको परिसीमालाई प्रस्तुतगरिएको छ ।

त्यसै गरी परिच्छेद दुईमाकथा शिक्षण विधि सम्बन्धमागरिएकाशोधकार्यहरूको पुनरावलोकनअध्ययनकालागिउपादेयता र सैद्धान्तिक अवधारणात्मक ढाँचाहरूलाई पनि प्रस्तुतगरिएको छ ।

परिच्छेद तीनमाभने सम्बन्धितविद्यालयकाशिक्षकहरूले कथा शिक्षण गर्दा अपनाइएकाअध्ययनको ढाँचा र विधि, जनसङ्ख्यानमुना, र नमुना छनौट रणनीति अध्ययनको क्षेत्र, तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन र तरिका, तथ्याङ्क सङ्कलनप्रक्रियाअन्तर्गत शिक्षकप्रश्नावलीफाराम र कक्षाअवलोकनफारामप्रक्रियालाई प्रस्तुत गरी प्राप्ततथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण प्रक्रियालाई समेत प्रस्तुतगरिएको छ ।

परिच्छेद चार भने प्राप्तनतिजाको व्याख्याएवम् विश्लेषण गरी विभिन्नशीर्षकद्वारा विद्यालयको अवस्था, विद्यालयहरूमाप्रयुक्त शिक्षण विधि, शिक्षणमा देखिएका समस्याहरू र ती समस्या समाधानकाउपायहरूलाई प्रस्तुतगरिएको छ ।

परिच्छेदपाँचमाभने प्रस्तुतशोधकार्यको निष्कर्ष र सुझावहरू राखिएको छ ।

कृतज्ञता

प्रस्तुतशोधपत्रमोरङ बयरवनगा.वि.स.काविद्यालयहरूमाकक्षानौंको नेपालीकथा शिक्षण गर्दा प्रयुक्त शिक्षण विधिको अध्ययनशीर्षकमा मेरा आदरणीय गुरु श्री दीपकगौतमज्यूको प्राज्ञिक निर्देशनमा मैले तयार गरेकीहुँ ।

यस शोधपत्रको शीर्षक चयनदेखि शोधकार्य सम्पादनसम्मपाएको उहाँको समुचितमार्ग निर्देशन र सहयोगले गर्दा नै यस शोधपत्रले मूर्त रूप पाएको हो । आफ्नो महत्त्वपूर्ण समय प्रदान गरी शोधपत्रलाई परिष्कार र परिमार्जन गरिदिनु भएकोमा म उहाँप्रतिहार्दिकतापूर्वक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु, साथै विभिन्नकोणबाट शोधपत्र लेखनमा सहयोग गर्नु हुने सुकुनाबहुमुखीक्याम्पसकाविभागीयप्रमुखश्री अमृतप्रसादआचार्य ज्यू, श्री आदरणीय गुरुहरू मेघनारायण श्रेष्ठ, प्रेमप्रसाद भट्टराई, गेहेन्द्र खनाललगायत यसै क्याम्पसको क्याम्पस प्रमुखश्री पीतकुमार श्रेष्ठप्रति पनिहार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

यसैगरी यस शोध कार्यकालागितथ्याङ्क सङ्कलन गरी सहयोग पुऱ्याउनु हुने ५ वटा सरकारी र ५ वटा संस्थागत गरी १० वटै सम्बन्धितविद्यालयहरूमा नेपालीविषयअध्यापनरत शिक्षकहरू तथाविद्यार्थी वर्गहरूप्रतिपनि म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

यसैगरी शोधपत्रलाई शुद्ध रूपमा कम्प्यूटर टङ्कनगरिदिनु हुने टिना कम्प्युटरकाश्री यज्ञमणि निरौलालाई धन्यवाददिँदै आवश्यकमूल्याङ्कनकानिम्ति नेपालीभाषाशिक्षाविभागसमक्ष पेश गरेकी छु ।

प्रस्तोता

अमृता गुरुङ

विषयसूची

घोषणा (प्रतिबद्धता) ख

सिफारिस पत्र ग

स्वीकृतिपत्र घ

शोधसार ङ

कृतज्ञता छ

सङ्क्षिप्तशब्दको पूरा रूप ट

परिच्छेद एक : परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि १

१.२ समस्याको कथन २

१.३ अध्ययनका उद्देश्यहरू २

१.४ अनुसन्धानात्मकप्रश्नहरू ३

१.५ अध्ययनको महत्त्व ३

१.६ अध्ययनको परिसीमा ४

परिच्छेददुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन ६

२.२ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन ७

२.३ अध्ययनकालागिपुनरावलोकनको उपादेयता १३

२.४ सैद्धान्तिक/अवधारणात्मक ढाँचा १४

परिच्छेदतीन : अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको ढाँचा र विधि १६

३.२ जनसङ्ख्यानमुना र नमुना छनोट रणनीति १६

३.३ अध्ययनको क्षेत्र १७

३.४ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन र तरिका १७
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनप्रक्रिया १८
३.५.१ शिक्षकप्रश्नावलीफाराम १८
३.५.२ कक्षाअवलोकनफाराम १८
३.६ तथ्याङ्क व्याख्या र विश्लेषणप्रक्रिया १९

अध्यायचार : नतिजाको व्याख्याएवम् विश्लेषण

४.१ कक्षा ९ माकथा शिक्षणको अवस्था २०
४.२.कक्षा ९ माकथा शिक्षणको प्रयोजन २०
४.३ कक्षा९ माकथा शिक्षण गर्दा अवलम्बनगर्न सकिने शिक्षण विधिहरू २१
४.४ बयरवनगा.वि.स.काविद्यालयहरूमाकक्षा ९ मा नेपालीकथा शिक्षणगर्दा अपनाइएका शिक्षण विधिहरू २७
४.४.१ सरकारी विद्यालयकाशिक्षकहरूले कक्षा ९ माकथा शिक्षण गर्दा अपनाइएकाविधिहरू २७
४.४.१.१ कक्षाअवलोकनप्रक्रिया र तथ्यको तालिकीकरण २८
४.४.१.२ कथा शिक्षणमा प्रयोग गरिएकाविधिहरूको प्रभावकारिताको विश्लेषण ३२
४.४.२ संस्थागतविद्यालयकाशिक्षकहरूले कक्षा ९ माकथा शिक्षण गर्दा प्रयोग गरेकाविधिहरू ३४
४.४.२.१ प्राप्ततथ्यको तालिकीकरण ३५
४.४.२.२ तालिकीकरणको वर्णन र स्पष्टीकरण ३७
४.४.२.३ कथा शिक्षणमा प्रयोगगरिएकाविधिहरूको प्रभावकारिताको विश्लेषण ३८
४.४.२.४ सरकारी तथा संस्थागतविद्यालयकाशिक्षकहरूले कथा शिक्षण गर्दा प्रयोग गरेकाविधिहरूतथाउपलब्धि स्तर ४१
४.५कथा शिक्षणका क्रममा देखिएका समस्याहरू ४४
४.५.१ सरकारी विद्यालयकाशिक्षकहरूले कथा शिक्षण गर्दा प्रयोग गरेका विधिहरूमा देखिएका समस्याहरू ४४

४.५.२ संस्थागतविद्यालयकाशिक्षकहरूले कथाशिक्षण गर्दा प्रयोग गरेका विधिहरूमा देखिएका समस्याहरू ४६
४.५.३ सरकारी तथा संस्थागतविद्यालयकाशिक्षकहरूले कथा शिक्षणका क्रममा देखिएका समस्या समाधानकानिमित्तअवलम्बनगर्न सक्ने उपायहरू ४७

परिच्छेदपाँच:निष्कर्ष र सुझाव

५.१ निष्कर्ष ४९
५.२ सुझावहरू ५०
५.२.१.नीतिगततहकालागि ५१
५.२.२ अभ्यास तहकालागि ५१
५.२.३ अनुसन्धानतहकालागि ५२
सन्दर्भसामग्रीसूची
अनुसूची

सङ्क्षिप्तशब्दको पूरा रूप

गा.वि.स.	- गाउँविकास समिति
त्रि. वि.	- त्रिभुवनविश्वविद्यालय
आ. वि.	-आवसीयबोर्डिङ
मा. वि.	- माध्यमिकविद्यालय
प्र.	-प्रश्नोत्तर
छल.	- छलफल
प्र. प्र.	-प्रतिवेदनप्रस्तुति
ले. प्र.	- लेख प्रस्तुति
अभि.	-अभिनय
कथा.	- कथाकथन
पू. सू. न.	- पूर्व सूचनानदिइएको
पू. सू. दि.	- पूर्वसूचनादिइएको
नं.	- नम्बर